ומקרקיש ליה זוזי וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה ת"ר אהאומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין עשוי בן חורין הרי הוא בן חורין הרי הוא בן חורין אעשנו בן חורין רבי אומר קנה וחכ"א בלא קנה א"ר יוחנן גוכולן בשטר: ת"ר דהאומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתונה לפלוני הרי היא שלו הרי היא שלו אתננה לפלוני (א) ר"מ אומר קנה וחכ"א הלא קנה א"ר יוחנן ווכולן בשטר ת"ר זהאומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשאני חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב לי ולא נתן לי חהודאת בעל דין כמאה עדים דמי טהאומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר יכתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי מי אוכל פירות רב חסדא אמר נותן אוכל פירות ורבה אמר משלשין את הפירות ולא פליגי כהא באבא הא בברא:

מתני' לעבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושיחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו רבן שמעון בן גמליאל אומר מאינו כותב אלא משחרר:

גמ' עבד שעשאו רבו אפותיקי ושיחררו: מי שחררו אמר רב רבו ראשון שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני כדרבא דאמר רבא נסהקדש חמץ עושחרור מפקיעין מידי שיעבוד אלא מפני תיקון העולם שמא ימצאנו בשוק

ויאמר

ומקרקיש ליה. עבדא: **זוזי.** דבר מועט לינוקא ולא יצטרכו ב"ד לכופו שהוא ישחררוהו מדעתו בשביל זוזי. ובלאו קרקושי זוזי לא אפשר דינוקא לאו בר כפייה הוא ואפוטרופסין אין רשאין להוציא עבדים לחירות ולא לחוב ליתומים כדאמרינן בהנזקין (לקמן דף נב.) ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין כדתנן (לקמן דף נט.) הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלים ואפוטרופוס מוקמינן לעיין בתקנתו לשומו בדמים מעולים: ה"ג **האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין עשוי בן חורין הרי הוא בן חורין הרי הוא בן חורין.** כלומר בא' מן הלשונות הללו הרי הוא בן חורין: **אעשנו בן חורין רבי אומר קנה.** דהכי משמע אעשנו בן חורין בשחרור זה שאני מוסר לו עכשיו ואנן מוקמינן לה בדכתב ליה הני לישני בשטרא ומסר ליה: **וחכמים אומרים לא קנה.** שאין זו אלא הבטחה שיעשנו בן חורין לאחר זמן ובשטר אחר ועדיין לא עשה: **אמר רבי יוחנן וכולן בשטר.** האי האומר דקתני כותב הוא שכתב לו אחד מן הלשונות הללו ומסר לו אבל באמירה בעלמא לא הוי בן חורין ולא פקע ממוניה מיניה ומלי למיהדר ביה אם לא קנו מידו על ידי חליפין דהוי כקונה עצמו מידו בכסף כדאמרינן לעיל (ג) גבי ההוא דשקיל כומתיה שלא בה אי נמי שכיב מרע משום דדבריו ככתובים וכמסורים דמי. וכולן בשטר נמי דשדה הכי מפרשינן (ד) דאילו בדיבורא לא מיקניא ארעא. ואני שמעתי וכולן בשטר צריך לכתוב גט שחרור וכן גבי שדה צריך לכתוב לו שטר מתנה והאומר דקתני אמירה בעלמא היא ויש להקשות בשלמא גבי עבד איכא למימר בלשון חירות פקע כספיה וקנה העבד עצמו בן חורין אבל גבי שדה מי איכא למימר הכי והיכי נימא קנה נהי דגבי נתתי ונתתיה נימא הרי הודה שכבר נתן על ידי שטר או בקנין מתנה גמורה אבל אתננה היכי נימא דקנה: **שמא זיכה לו.** גט חירות: **על ידי אחר.** ואמר לו זכי בו לפלוני חזקת הוא לו חזכין לו שלא בפניו: **הודאת בעל דין.** עבד וכן מקבל מתנה כיון דאמר לא קבלתי נאמן ויכול זה לחזור ולזכות בו אם ירצה דאמרינן טעה כסבור שקבלה זה מידו: **משלשין.** ביד שליש נאמן עד שיבא אליהו: **הא באבא הא בברא.** אם מקבל מתנה עצמו בחיים ואמר לא נתן לי נאמן ואוכל הנותן את הפירות אבל אם מת ובנו אמר לא נתן שדה זו לאבא משלשין דשמא יבואו עדים (ה) שמכרה לאביו וזה לא ידע: **מתני' אפותיקי.** אם לא אפרע לך תוכך ממקום אחר הרי זה לפניך לגבותה: **ושחררו.** בגמרא מפרש לה לכולה: **גמ' שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני.** שלא היה גופו קנוי לו אלא משועבד ואתי שחרור ומפקיע שעבוד כדרבא: **הקדש.** עשה שורו אפותיקי והקדישו קדושת הגוף למזבח. ודוקא קדושת הגוף דקדושת דמים לא מפקעה שעבוד כדתנן (ערכין דף כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו: **חמץ.** עובד כוכבים שהלוה את ישראל ושעבד לו חמצו ולא הרהינו אצלו אתי איסור חמץ ומפקע לשעבודיה דעובד כוכבים והוה ליה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח ואסור בהנאה:

וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה. לא נהירא לרבינו שמואל פי' הקונטרס דמפרש על שמיה דקטן שאין מעשה קטן כלום להתירו בבת חורין כמו קטן שקנה יבמתו מן התורה דאינו נותן גט עד שיגדיל ואע"ג דפעוטות מקח מקחן וממכרן ממכר במטלטלים (לקמן נט.) היינו בממון דוקא דהפקר ב"ד היה הפקר אלא נראה לו לפרש דכתב ליה גיטא על שמיה דאפוטרופוס ואע"ג דבעלמא אין האפוטרופסין רשאין להוציאן לחירות הכא כיון דעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן הפקירוהו ב"ד ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו כדאמרינן דאפוטרופסין תורמין ומעשרין לאכול ואע"ג דדרשינן (לקמן דף נב.) אתם ולא אפוטרופסי' אלא הפקר ב"ד הפקר והפקירו ב"ד התבואה של תינוק ונתנוה לאפוטרופ' שיוכל לתרום ואינו אוכל טבלים ובלא קרקושי זוזי לא רצו בית דין להפקירו ליתן לאפטרופא לשחררו דאינו נכון לעבור על דעתו של תינוק ור"ת מפרש דהכא לאו קנסא הוא מדלא קאמר הוא עשה שלא כהוגן לפיכך נעשה לו שלא כהוגן כדקאמר ביבמות בפ' ב"ש (דף קי.) אבל כאשר עשה כן יעשה לו הוי דינא כדאשכחן בס"פ השואל (ב"מ דף קא:) ובדין יכול האפוטרופוס לשחררו דלכך מכירה כדאמרינן (ב) ומוכרין אותן לאחרים ולרבי נותן דמי עצמו ויוצא ואפילו בלא קרקושי זוזי אלא משום דמי אזי כמוכא ואיטלולא שהתינוק עומד וצווח שלא למכור לפי שאביו מלמדו לצווח ואיכא לזות שפתים אבל כי מקרקש ליה זוזי לא ימוש לדברי אביו וגיטא דחירותא נמי לא הוה צריך לכסף גומר בלא שטר דדוקא ביוצא בראשי אברים איכא דמצריך שטר משום דכתיב ישלחנו כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף כד:) אלא לפי שנעשה על כרחו של אב צריך מדרבנן לגיטא דחירותא שלא יאמר לו עבדי אתה:

חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר. האי חיישי' הוי ודאי כמו חיישינן שמא במי מילין כתבו (לעיל דף יט:): **הודאת** בעל דין כו'. בנותן לא אמרינן הכי דפעמים סבר שמקבל מידו וזכה בה והוא לא קבל והא דבעי מי אוכל פירות פי' בעלמא הוא כדמסיק ולא פליגי: **הקדש** חמץ ושחרור כו'. פי' בקונטרס דוקא קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד אבל קדושת דמים לא כדמשמע בערכין (דף כג:) ובפ' אע"פ (כתובות דף נט:) נמי אמרינן שאני קונמות דקדושת הגוף ניהו כדרבא כו' משמע דווקא קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד וקשה לר"ת דאי חשיב ברשותו של לוה כל זמן שלא הגיע הזמן אפי' קדושת דמים נמי תפקיע מיד שעבוד ואי לא חשיבי ברשותו אפי' קדושת הגוף נמי לא דכי יקדיש את ביתו כתיב מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו ואור"י דרבא לטעמיה דאמר בפ' כל שעה (פסחים דף לא.) דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה וחשיב ברשותו ודוקא קדושת הגוף שאין לו פדיון מפקיע מידי שעבוד כגון שור תם למזבח או קונמות דפ' אע"פ (כתובות דף נט:) ואלמנה דפרסוה אמיתנא ביבמות בפרק אלמנה (דף סו:) דכיון שחל שעה אחת תו לא פקע דלא עדיף שעבוד מגניזת דמים וכן חמץ וכן שחרור ומפרש בירושלמי טעמא משום דלא מליא עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד והיינו כפרישית דקדושת הגוף כיון דמיגלא תו לא פקע אבל קדושת דמים לא אלים כח הקדש מכח מקדיש כיון דיש לה פדיון ולאיה לפקוע כדאשכחן בשדה מקנה כשהקדיש לוקח לחזרת לבעלים ביובל והא דלא חשיב רבא מת כגון היכא דלאנטלא וע"ז כגון שעשה ביתו אפותיקי והשתחוה לו דמפקיעין מידי שיעבוד משום דהוו בכלל הקדש והא דלא חשיב מכר דעשה שורו אפותיקי ומכרו (ב"ק יא:) דאין בעל חוב גובה ממנו התם תקנתא דרבנן היא משום פסידא דלקוחות דלית ליה קלא דהא בעשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו (שם) כיון דאית ליה קלא והזהרים הלקוחות ועוד יש לומר דלא חשיב אלא הנך תלתא שהם מפסיקות או כריתות והשחרור שמפקיעין ממתחילתן דהכא וחמץ בפרק כל שעה (פסחים דף לא.) וקונמות בפ' אע"פ (כתובות דף נט:) אבל מת וע"ז ומכר דלא שמעינן להו ממשנה או מברייתא לא חשיב ובפרק המניח (ב"ק דף מ:) דאמר הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו אבל קדושה גמורה לא איכא לאוקמי אפילו בראוי למזבח אפילו הכי אין מפקיע מידי שיעבוד דניחא דכיון דלאיו יכול לסלקו בזוזי אפילו לר' ישמעאל דמפרש בפרק המניח (שם) מודה הוא גובה ואם תאמר כיון דקונמות מפקיעין מידי שיעבוד להקדש א"כ כל לוה יפקיע נכסיו מן המלוה שיאסר עליו בקונמות וי"ל דלמלוה רבנן לשעבודיה דבעל חוב כדאמר בפ' אע"פ דלמלוה דבעל חוב לאו דווקא דבעל כרחיך דבעל דהא ברים המדיר (כתובות דף ע.) פריך וכיון דמשעבד לה כל כמיניה דמפקיע ליה לשעבודיה אלמא דלמלוה נמי לשעבודיה לאשה והא דאמרינן בפרק אלמנה (יבמות דף סו:) דקנייה מיתנא ומפקע ליה לשעבודיה לאשה יש לחלק דלא אמרינן אלמנה אלא בקונמות דלא מיתסרי אלא אבעל חוב לאלו

עין משפט נר מצוה

פ א ב ג מיי' פ"ו מהל' עבדים הלכה ג טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף עד [וחו"מ סי' רנ סעיף ד]:

פא ד ה ו מיי' פ"ד מהל' זכייה ומתנה הלכה יא סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רמה סעיף א:

פב ז מיי' פ"ו מהל' עבדים הלכ' ג טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף פה:

פג ח מיי' פ"ד מהל' זכיה ומתנה הלכה יב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רמה סעיף ד:

פד ט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

פה כ ל מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה טו ופי"ח מהל' מלוה הלכה ו סמג לאוין קי טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף סח וטוש"ע ח"מ סי' קיז סעיף ו:

פו מ מיי' פ"ז מהל' ערכין הלכה יד [ופ"ב מהל' נדרים ה"י] ופי"ח מהל' מלוה ולוה הלכה ו ז סמג עשין נד טוש"ע ח"מ סי' קיז סעיף ז:

פז נ מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה טו [ופ"ו מהל' [illegible]] סמג עשין פו טוש"ע שם סעיף ז וטוש"ע י"ד סי' רסז סעיף סח:

◆

תוספות רי"ד

זוזי מוקמי ליה אפוטרופא ומקרקש ליה בזוזי וכתיב ליה גיטא דחירותא על שמיה. פי' אקנייה לבנו קטן שאין ראוי לכופו בב"ד ומוקמי אפוטרופא לינוקא לברור לו דמים יפין כמה שהוא נמכר בשוק שהרי צריך העבד לכתוב לו שטר על חצי דמיו ומקרקש ליה עבדא מעט זוזי לינוקא כדי שלא יצטרכו ב"ד לכופו אלא הוא ישחררנו (הוא) מדעתו בשביל זוזי ובלא קרקוש זוזי א"א דינוקא לאו בר כפייה הוא ואפוטרופי' אינם רשאין להוציא עבדים לחירות ולא לחוב ליתומים כדאמרינן לקמן בפ' הניזקין ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין מרבנן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ואפוטרופוס מוקמי' לעיין בתקנתו ולשומו בדמים מעולין ואי ק' וכי שחרורו של קטן שחרור הוא והרי אין קידושיו קידושין ואין מכירתו מכירה בקרקעו' ואין מעשיו כלום ובמטלטלין עביד רבנן תקנתא משום כדי חייו אבל היאך יתיר העבד בשחרורו בבת ישראל. תשובה בפ' הניזקין אני עתיד להוכיח שאין זכייה לקטן מדאורייתא כלל כ"א מדרבנן וכל מה שנותנים לו מתנה מדאורייתא אינה מתנה ולא קנאה אלא מדרבנן והאי דאיקנייה לבנו קטן מן התורה אין קניינו כלום כ"א מדרבנן ועדיין עבד אביו הוא והאי דמצריכי' לקטן לכתוב לו גט על שטר כדי להפקיע קנין דרבנן שיש לו עליו ואבי מוהר לאבוה ודאי היו כופין לכתוב לו שחרור שקניינו גמור הוא ולא נסתלק מעליו והוא הרשיע להקנותו לבנו קטן שאמר בלבו אע"פ שיכופו אותו לכתוב לו גט חירות לבנו שהוא קטן לא יכופו ולא יחזירהו בבת ישראל מרבנן קנין בנו שתקנו לו חכמים זכייה והלכך לא יהו חכמים נזקקים בשחרורו של זה ולפי' קרקש לוה בזוזי שיתרצה מאליו לשחררו בלא כפייה דהפקע קנין דרבנן שיש לו עליו ואבי העבד גדול בודאי שיכפוהו לכתוב לו גט שחרור להפקיע קנין גמור שיש לו עליו:

מסורת הש"ס

א) [לקמן סד. קדושין סה: ב"מ ג:], ב) ב"ק ל. יבמות מו. ושם: כתובות נט: נדרים פו:, ג) [דף לט:], ד) כמ"א: וכן כולן בשטר בשדה הכי פירושו, ה) נ"ל שמכרה, ו) [נ"ל והקדש].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' (ר"מ אומר) תא"מ ונ"ב גירסת האלפסי רבי אומר: (ב) תוס' ד"ה וכתב וכו' דלכך מכירה כדאמרינן. נ"ב לעיל דף לח ע"ב:

◆

מוסף רש"י

הודאת בעל דין כמאה עדים. ברייתא היא בתוספתא דב"מ בפ' ראשון (ב"מ ג:) דכתיב (שמות כב) אשר יאמר כי הוא זה, הרי שסמך על מקצת הודאתו (קדושין סה:). הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד. הקדש, כגון ששעבד שורו לבעל חוב וחזר והקדישו, מפקיע שעבוד המלוה וגובה חובו ממקום אחר וזה כשר לקרבן ואינו גזול, דלא הוה קני ליה אלא לגוביינא בעלמא, ודוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים דבדק הבית לא מפקיע שעבוד, כדתנן בערכין (כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו כו' (כתובות נט: ובעי"ז יבמות מו. ונדרים פו: וב"ק צ.) חמץ, נכרי שהלוה את ישראל על חמצו ולא הרהינו אצלו, דמחוסר גוביינא, שהיה עומד החמץ בביתו של ישראל ואין לנכרי עליו אלא שעבוד, כשבא עת ביעורו מפקיע איסור החמץ את שעבוד הנכרי וחייב ישראל לבערו, והא דתנן בפסחים (ל:) נכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה לאחר הפסח, מוקי לה רבי התם כשהרהינו אצלו שנתנו במשכון ביד נכרי, דלא מחוסר גוביינא ולא שעבוד אלא קנייה ממש (ב"ק צ. ובעי"ז יבמות מו. ושם: וכתובות נט: ונדרים פו:) ושחרור, ישראל ששעבד עבדו לבעל חובו ושחררו הלוה, יצא לחירות, והמלוה גובה מלוה שלו ממקום אחר (יבמות מו. ובעי"ז שם מו. וכתובות נט: ונדרים פו:).

◆

תוספות רי"ד (המשך)

אינו כלום ויכול לחזור בו האומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתונה לפלוני הרי היא שלו. אתננה לו הרי היא שלו ר"מ אומר קנה וחכ"א לא קנה א"ר יוחנן וכולן בשטר: האומר עשיתי פלוני עבדי ב"ח והוא אומר לא עשאני חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר כתבתי ונתתי והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאה ב"ד כק' עדים ומכאן מוכיח שהמוכה גט שחרור לעבד ע"י אחר אע"פ שלא הגיע הגט לידו של עבד נשתחרר כדתניא בפ"ק: האומר נתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא נתן חיישינן שמא זכה לו ע"י אחר כתבתי ונתתי והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת ב"ד כק' עדים: מי אוכל פירות רב חסדא אמר נותן אוכל פירות ורבא אמר משלשין את הפירות ולא פליגי הא באבא הא בברא. פי' אם היה מקבל מתנה עצמו בחיים ואמר לא נתן לי נאמן ואוכל הנותן את הפירות ואע"פ שאמר נתתי לו שסבור היה שיקבלו והרי המקבל מודה שלא קבלה: והאי דאמר משלשין בברא שמת המקבל ובנו אומר לא נתן שדה זו לאבא משלשים הפירות דשמא יבואו עדים שמכרה לאביו ובנו אינו יודע: מתני' עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו משורת הדין

שיש לו עליו: ת"ר האומר עשיתי עבדי פלוני ב"ח נעשה ב"ח הרי הוא ב"ח אעשנו ב"ח ר"מ אומר קנה וחכ"א לא קנה א"ר (יוחנן) וכולן בשטר. פי' צריך שיכתוב לו הלשונות בשטר אבל אם אמר לו בדבור בעלמא